

TANULMÁNYOK

A szólásszabadság nem habostorta...

DAVID CAPPER*

1. Bevezetés

Az emberi jogi szabályok előtt álló egyik legnagyobb kihívás az egymással ütköző jogok egyensúlyának megteremtése. Annak elismerése, hogy egyes személyeknek vagy személyek egy csoportjának vannak bizonyos jogai, amelyeket másoknak tiszteletben kell tartaniuk, nem ritkán olyan kötelezettségeket róhat a „másokra”, amelyek esetlegesen saját jogaikat is sérthetik. Ilyen helyzetekben a bíróságoknak kell egyensúlyba hozniuk az egymással ütköző jogokat, és előfordulhat, hogy az egyik félnek olyan jogorvoslatot adnak, amely a másik fél jogait csorbítja. Az egyik ilyen ‘ütközőzóna’, amelyet a jogrendszerek igyekeznek megfelelően kezelni, azon személyek áru- és szolgáltatásnyújtásban, munkavállalási lehetőségekben stb. való megkülönböztetésmentes bánásmódhoz való jogát érinti, akik nem a hagyományosan – helyesen vagy helytelenül – normálisnak tartott szexuális beállítottsággal rendelkeznek, azaz nem az ellenkező nemhez vonzódnak. Ezek a személyek összetűzésbe kerülhetnek a protestáns keresztények jogáival, akik közül sokan tartják magukat ahhoz a meggyőződéshez, hogy egy nő és egy férfi közötti, házasságon kívüli szex bűn. Angliában és Walesben egy helyi önkormányzat által anyakönyvvezetőként alkalmazott hívő keresztény ellen munkáltatója fegyelmi eljárást indított amiatt, hogy nem volt hajlandó közreműködni azonos neműek élettársi kapcsolatának hivatalos ceremóniájában.¹ Megállapítást nyert, hogy jogszerűen bocsátották el azt a keresztény vallású párkapcsolati tanácsadót, aki megtagadta, hogy azonos nemű pároknak pszichoszexuális terápiát nyújtson.²

* Reader in Law, Queen’s University, Belfast. Hálával tartozom Christopher McCrudden professzornak a tanulmány előző változatához fűzött észrevételeiért, valamint a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kara által szervezett kilencedik, szólásszabadsággal és médiajoggal foglalkozó fórum résztvevőinek. [A tanulmány eredeti címe és megjelenési helye: Free Speech is not a Piece of Cake. In: Russell L. WEAVER – András KOLTAY – Mark D. COLE – Steven I. FRIEDLAND (szerk.): *Free Speech and Media Law in the 21st Century*. Durham, NC, Carolina Academic Press, 2018. A tanulmányt a szerző engedélyével közöljük.]

¹ *Islington LBC v. Ladele* [2010] EWCA Civ 1357, [2010] 1 WLR 955.

² *McFarlane v. Relate Avon Ltd.* [2010] ICR 507 (EAT).

Az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) egyik esetben sem állapította meg, hogy sérültek a kérelmezőknek az Emberi Jogok Európai Egyezmény (EJEE) 9. cikke szerinti jogai.³ Ez a sajátos 'ütközőzóna' szólásszabadsági kérdéseket is felvethet annyiban, hogy a keresztény szolgáltató arra vonatkozó kötelezettsége, hogy a szexuális beállítottság alapján ne különböztessen meg hátrányosan másokat, korlátozhatja a keresztények arra vonatkozó jogát, hogy hangot adjanak az általuk bűnösnek tartott szexuális gyakorlatokkal és kapcsolatokkal való egyet nem értésüknek. Felmerülhet akár a „kényszerített beszéd” (*coerced speech*) problematikája is, ha a megkülönböztetés-mentességhez való jog a keresztény szolgáltatókat a saját mély hitükkel ellentétes nézetekkel való azonosulásra kötelezi.

Minden esetben, amikor az EJEB-nek azt kell eldöntenie, hogy sérült-e a kérelmező véleménynyilvánításhoz való joga az EJEE 10. cikke szerint, az ítélet valószínűleg tartalmaz a következőkhöz hasonló fordulatokat:

„A véleménynyilvánítás szabadsága a demokratikus társadalom egyik alapköve, és fejlődésének, illetve az egyén kiteljesedésének alapfeltétele. A 10. cikk (2) bekezdése értelmében ez nemcsak a kedvező fogadtatásban részesülő vagy ártalmatlannak, illetve közömbösnek tekinthető, hanem a sértő, megdöbbentő vagy zavaró »információkra« vagy »eszmékre« is vonatkozik. Ilyenek a pluralizmus, a tolerancia és a nyitott gondolkodás követelményei, amelyek nélkül nem létezhet »demokratikus társadalom«. A 10. cikk szerint e szabadságjog alól vannak kivételek, amiket azonban megszorítóan kell értelmezni, és a korlátozás szükségességét meggyőzően indokolni kell. Emellett a 10. cikk a közölt gondolatok és információk tartalma mellett védi azok kifejezőmódját is.”⁴

Az Egyezmény 10. cikke a következőképpen szól:

„1. Mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a véleményalkotás szabadságát és az információk, eszmék megismerésének és közlésének szabadságát országhatárokon túl, és anélkül, hogy ebbe hatósági szerv beavatkozhasson. Ez a cikk nem akadályozza, hogy az államok a rádió-, televízió- vagy mozgóképvállalatok működését engedélyezéshez kössék.

2. E kötelezettségekkel és felelősséggel együtt járó szabadságok gyakorlása a törvényben meghatározott olyan alakszerűségeknek, feltételeknek, korlátozásoknak vagy szankcióknak vethető alá, amelyek szükséges intézkedéseknek minősülnek egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a területi sértetlenség, a közbiztonság, a zavargás vagy bűnözés megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, mások jó hírve jogai védelme, a bizalmas értesülés közlésének megakadályozása, vagy a bíróságok tekintélyének és pártatlanságának fenntartása céljából.”

³ *Eweida v. the United Kingdom* (2013) 57 EHRR 8. E négy kapcsolódó fellebbezés egyikében (az *Eweida* perben) megállapítást nyert a 9. cikk sérelme. Nadia Eweida keresztet szeretett volna viselni munkahelyén, de ügyének nem volt olyan vonatkozása, amely mások megkülönböztetés-mentességhez való jogához kapcsolódott volna.

⁴ *Palomo Sanchez and Others v. Spain*, no. 28995/06, 2011. szeptember 12-i ítélet, Nagytanács (idézetek elhagyva), 53. bek. L. még: *Otto-Preminger-Institut v. Austria*, no. 13470/87 (1995) 19 EHRR 34, 50. bek.; *Wingrove v. the United Kingdom*, no. 17419/90 (1997) 24 EHRR 1, 52. bek.; *Murphy v. Ireland*, no. 44179/98 (2004) 38 EHRR 13, 65. bek.; *Giniewski v. France*, no. 64016/00 (2007) 45 EHRR 23, 43. bek.; *İ.A. v. Turkey*, no. 42571/98 (2007) 45 EHRR 30, 23. bek.

A 10. cikk és az azt értelmező strasbourgi intézmények ítélkezési gyakorlata az eszmék külső kifejezésének értékére vonatkozó hangzatos retorikával teli. Kevésbé egyértelmű, hogy a 10. cikk milyen mértékben korlátozhatja azt az alapszabadságot, hogy meg lehet tagadni az olyan nézetek kifejezését vagy az olyanokkal való azonosulást, amelyekkel az illető nem ért egyet. Ez volt az Észak-Írország Fellebbviteli Bíróságán 2016. októberében tárgyalt *'Ashers pékség'* vagy *'Meleg-torta'* ügyben körüljárt egyik kérdés.⁵

2. *Ashers* – a tényállás és az ügy előzményei

Gareth Lee, az észak-írországi LGBT-közösség önkéntesek vezetésével működő, QueerSpace elnevezésű érdekképviselői szervezetéhez tartozó meleg férfi 2014 májusában tortarendelést adott le a belfasti Ashers pékség belvárosi üzletében. Az Ashers a gyakorló keresztény és az írországi presbiteriánus egyházhoz tartozó McArthur család tulajdonában álló, korlátolt felelősségű társaság. Asher (Áser) a zsidó Jákob pátriárka 12 fiának egyike, és az ő nevét kapta Izrael 12 törzsének egyike. Az Ashers név a Teremtés könyve 49,20 versére utal, amelyben a haldokló pátriárka így szól: „Ásernek bőségesen van kenyere és királyi csemegét szállít”.⁶

Lee azt kérte, hogy a tortát díszítsék „Bert és Ernie” színes képével (ez a QueerSpace logója) és a „Támogasd a melegek házasságát!” felirattal.⁷ Karen McArthur – az ügy másodrendű alperese – elfogadta Lee úr megrendelését, de miután a kérdést megbeszélte a családdal, úgy döntött, hogy visszamondja azt. Felhívta Lee-t, és elmagyarázta neki, hogy az Ashers egy keresztény pékség, és a McArthur család hite szerint a melegek házassága bűnös dolog. Ezért úgy gondolják, hogy Isten törvénye ellen cselekszenek, ha teljesítik Lee megrendelését. Lee visszakapta befizetett pénzét, és megfelelő tortát kapott egy másik üzletben, kellő időben ahhoz, hogy megünnepelhesse az „Észak-írországi homofóbellenes hetet”, amire azt rendelte.

A McArthur család azon nézete, miszerint a házasság nő és férfi egyesülése, a keresztények körében uralkodó nézet. Ez nem egyetemesen elfogadott, és nem is a hit olyan alaptézise, mint Jézus Krisztus feltámadása. Ha valaki ez utóbbiban nem hisz, más keresztények nem tekintik őt kereszténynek. Egyes keresztényeknek meggyőződése, hogy egy férfi házasodhat férfival, és nő is nővel. A skót Presbiteriánus Egyház zsinata 2017. május 25-én hivatalosan elfogadta a Teológiai Fórum jelentését, ami kéri az azonos neműek házasságának jóváhagyását, és elnézést kér a homoszexuálisoktól a múltbeli méltatlan bánásmód miatt. Jelenleg Nagy-Britanniában az azonos neműek házasságáról szóló 2013. évi törvény megengedi az egyházaknak, hogy megta-

⁵ *Lee v. McArthur* [2016] NICA 39, [2016] HRLR 22.

⁶ A hivatalos változat (János király) szerint („Out of Asher his bread shall be fat, and he shall yield royal dainties”). A modern fordításokban (a Good News Bible, a New International Version és az English Standard Version) „kenyér” helyett az „élelem” szót használják.

⁷ A melegek házassága Nagy-Britanniában az azonos neműek házasságáról szóló 2013. évi törvény értelmében megengedett. Az Északír Nemzetgyűlés a melegek észak-írországi házasságát engedélyező törvényjavaslatot szűk többséggel elfogadta, de azt megvétózta a Demokratikus Unionista Párt az 1998. évi Észak-Írország törvény 42. szakasza szerinti petícióval. Ha a nemzetgyűlés 30 képviselője aláírja a törvényjavaslat ellen szóló petíciót, azt legalább a szavazó képviselők 60%-os, és a szavazó unionista és nacionalista képviselők 40%-os többségével kell elfogadni.

gadják az egyneműek egyházi házasságkötését, és ezt az Anglikán Egyháznak elő is írja.⁸ Az ír Presbiteriánus Egyház álláspontja gyökeresen eltér a skót egyházétól. A skót egyház egyneműek házasságára vonatkozó álláspontja miatt jelenleg nem is küld képviselőket az egyházi zsinatba. A közelmúltban David Fordot, az ír Nemzetgyűlés Alliance-párti képviselőjét és Észak-Írország korábbi igazságügyi miniszterét „lemondatták” Antrim presbiteriánus egyházmegye lelkészi posztjáról, mivel a Nemzetgyűlésben megszavazta az „azonos neműek házasságáról” szóló törvényjavaslatot. 2017. május 5-én az Ír Egyház⁹ egyetemes zsinata leszavazta (176:146 többséggel) azt az indítványt, hogy a párkapcsolatban élő azonos neműeket nyilvánosan és az imádságokban megértőbben kezeljék, mivel ezt összeegyeztethetetlennek tartotta az egyház azon tanításával, hogy a házasság nő és férfi között köttetik. Így a McArthur családnak a torta „Támogasd a meleg házasságát!” felirattal való díszítése elleni, vallási indíttatású elutasítása saját személyes álláspont, noha azt bizonyosan sok keresztény osztja.

Az Észak-írországi Egyenlőségi Bizottság anyagi támogatásával Lee polgári pert indított a belfasti járásbírószágon, azt állítva, hogy a kért díszítésű tortával való kiszolgálás megtagadása szexuális beállítottsága és politikai véleménye miatti jogellenes diszkriminációt valósított meg vele szemben. A fent ismertetett események után alig több mint egy évvel a kerületben elnöklő Brownlie bírót helyt adott Lee úr keresetének mindkét jogalapon, és érzelmi sérelem miatt 500 font kártérítést ítélt meg. A járásbírószági védekezést is finanszírozó Keresztény Intézet támogatásával a McArthur család fellebbezett az ítélet ellen az Északír Fellebbviteli Bíróságon az északír járásbírószágról szóló 1980. évi rendelet 61. cikke szerinti eljárásban.

3. Az alperessel szembeni diszkrimináció

Ez a tanulmány a fellebbezők (korábbi alperesek, az Ashers pékség és a McArthur család) EJEE 10. cikke szerinti szabad véleménynyilvánításhoz fűződő jogára összpontosít. A fellebbezők azzal érveltek, hogy nem lehet őket arra kötelezni, hogy mély vallásos meggyőződésükkel ellentétes nézeteket hangoztassanak azzal, hogy a tortát a felperes, Lee által kért módon díszítik fel. A véleménynyilvánítás szabadságának e jogvita által felvetett kérdéseit, azt, hogy a 10. cikk milyen mértékben tartalmaz negatív jogot a szólás megtagadására, valamint a fellebbezők védekezését az első fokon pernyertes diszkriminációs állításának átfogó összefüggéseiben kell vizsgálni.¹⁰

⁸ Az azonos neműek házassága által az Anglikán Egyházban felvetett kérdések tárgyalását l. Javier Garcia OLIVA – Helen HALL: Same-Sex Marriage: An Inevitable Challenge to Religious Liberty and Establishment? 3 *Oxford Journal of Law and Religion* (2014) 25.

⁹ Az Anglikán Egyház írországi ága.

¹⁰ A vallásszabadság és a megkülönböztetés-ellenesség ütközéséről értekezik Carl STYCHIN: Faith in the Future: Sexuality, Religion and the Public Sphere. 29 *Oxford Journal of Legal Studies* (2009) 729; Ian LEIGH: New Trends in Religious Liberty and the European Court of Human Rights. 12 *Ecclesiastical Law Journal* (2010) 266; Russell SANDBERG: The Right to Discriminate. 13 *Ecclesiastical Law Journal* (2011) 157; Nicolas BRATZA: The „Precious Asset”: Freedom of Religion under the European Convention on Human Rights. 14 *Ecclesiastical Law Journal* (2012) 256; Terence ETHERTON: Religion, the Rule of Law and Discrimination. 16 *Ecclesiastical Law Journal* (2014) 265; Ann POWER-FORDE: Freedom of Religion and „Reasonable Accommodation” in the Case Law of the European

A kereset az (eltérő szexuális beállítottságúak) egyenlőségéről szóló 2006. évi észak-írországi törvényi szabályozás rendelkezésein és a tisztességes alkalmazásról és bánásmódról szóló 1998. évi észak-írországi rendeleten alapult. Amint arról fentebb már szó esett, Brownlie bíró megállapította, hogy a felperest mindkét kereseti jogcímen diszkrimináció érte. A Fellebbviteli Bíróság azonban a jogellenes diszkriminációt csak az első fokon pernyertes szexuális irányultságával kapcsolatban állapította meg. Emiatt nem volt szükség annak vizsgálatára, hogy politikai vélemény miatti diszkrimináció is történt-e. Ebből a magyarázatból úgy tűnhet, hogy a Fellebbviteli Bíróság a vizsgálatot a szexuális irányultság miatti diszkriminációval indította, majd elvetette a politikai vélemény vizsgálatát, mivel az a már levont következtetésen nem változtatott. De az alábbi levezetésből ki fog tűnni, hogy a szexuális irányultság miatti diszkrimináció megállapításához az asszociatív diszkrimináció bonyolult elméletéhez kellett folyamodni. A politikai vélemény miatti diszkriminációhoz nem lett volna szükség e doktrína alkalmazására, és ebben az értelemben egyszerűbb lett volna megállapítani, mint a szexuális irányultságon alapuló diszkriminációt. A Fellebbviteli Bíróság azonban valószínűleg el akarta kerülni annak az erősen ellentmondásos kérdésnek a boncolgatását, hogy a vallásos meggyőződés és a politikai vélemény összefonódó okain alapuló diszkriminációval foglalkozó északír jogszabályokban mi számít „politikai véleménynek”. Az azon politikai vélemény miatti diszkrimináció, hogy az azonos neműek házasságának jogszerűnek kellene lennie, igen távol esik az északír társadalom felekezeti megoszlásához társuló vallási meggyőződésektől és politikai véleményektől.¹¹ A politikai véleményformálás miatti jogellenes diszkrimináció megállapítása a jogszabályok alkalmazási körét jóval a bírák kényelmi zónáján túlra terjesztette volna.

A peres eljárás Fellebbviteli Bíróság előtti szakaszában Észak-Írország főügyésze beavatkozott az eljárásba, azt állítva, hogy az első fokon pernyertes által felhívott diszkriminációellenes rendelkezések érvénytelenek, mivel ellentétesek az Észak-Írországról szóló 1998. évi törvénnyel¹² és az Észak-Írország alkotmányáról szóló 1973. évi törvénnyel,¹³ amelyek tiltják olyan jogszabály elfogadását, amely valamely személy vallásos meggyőződése vagy politikai véleménye miatt alkalmaz megkülönböztetést. Az érvelés láthatóan az volt, hogy a McArthur családnak egyszerre volt az azonos neműek házasságát el nem fogadó vallásos meggyőződése és politikai véleménye, így az általuk ellenzett nézetek hangoztatásának megtagadása miatti polgári jogi helytállási kötelezettségük megállapítása diszkrimináció lenne velük szemben, vallási meggyőződésük és politikai véleményük miatt. Ezt az érvet olyan okokkal utasították el, amelyeket Lady Hale kissé más összefüggésekben a *Preddy v. Bull* ügyben a következők szerint fejtett ki:¹⁴

Court of Human Rights. 5 *Oxford Journal of Law and Religion* (2014) 575; Jack FRIEDMAN – Timothy SHAH – Thomas FARR (szerk.): *Religious Freedom and Gay Rights: Emerging Conflicts in the United States and Europe*. Oxford, Oxford University Press, 2016.

¹¹ Erről a kérdésről l. *McKay v. Northern Ireland Public Service Alliance* [1994] NI 103 (NICA), amelyben megállapítást nyert, hogy a baloldali-jobboldali politikai vélemény a tisztességes foglalkoztatásról szóló jogszabályok alkalmazási körébe tartozik. L. Imelda MCAULEY: Rethinking the Scope of Discrimination: Political Opinion and Fair Employment Law in Northern Ireland. 48 *Northern Ireland Law Quarterly* (1997) 93.

¹² 24. szakasz, itt a 2006. évi szabályozásra vonatkozik.

¹³ 17. szakasz, itt az 1998. évi rendeletre vonatkozik.

¹⁴ [2013] UKSC 73, [2013] 1 WLR 3741, 37. bek.

„Annak megengedése, hogy valaki azon az alapon alkalmazzon hátrányos megkülönböztetést, hogy nincs meggyőződve arról, hogy a homoszexuálisokat a heteroszexuálisokkal egyenlőként kellene kezelni, olyan emberek csoportját hozná létre, akik mentesülnének a diszkriminációellenes jogszabályok hatálya alól. Rendszerint nem engedjük meg, hogy az emberek a törvény által tiltott módon viselkedjenek csak azért, mert a törvénnyel nem értenek egyet.”

Mivel ennek az érvnek nincs sok köze az *Ashers*-ügy által felvetett, a 10. cikkel kapcsolatos kérdésekhez, több szót nem ejtünk erről.

Visszatérve a szexuális beállítottság miatti diszkriminációra, a 2006. évi szabályozás 3. cikk (1) bekezdése és 5. cikk (1) bekezdése rendelkezései bírnak jelentőséggel. A 3. cikk (1) bekezdésének rendelkezésében szerepel a releváns tiltott diszkriminációs ok („szexuális irányultság”) és a diszkrimináció fogalmának hagyományos meghatározása (ezen az alapon valamely személlyel szemben a másokkal tanúsítottnál kedvezőtlenebb bánásmód alkalmazása). Az 5. szabály előírja, hogy a nyilvánosság számára árukat, létesítményeket vagy szolgáltatásokat nyújtó személy részéről jogellenes az említett árukat, létesítményeket vagy szolgáltatásokat igénybe venni kívánó személyekkel szembeni megkülönböztetés, akár kiszolgálásuk teljes mellőzése vagy megtagadása, akár más feltételekkel vagy más módon történő kiszolgálásuk.

A fellebbezők azzal érveltek, hogy a felperes szexuális irányultságának semmi köze nem volt ahhoz, hogy megtagadták a kért díszítésű tortával való kiszolgálását. Egy ilyen torta elkészítését egy heteroszexuális személynek is megtagadták volna. Számos heteroszexuális hisz az azonos neműek házasságában, mivel úgy gondolják, hogy ez biztosítja a meleg és a heteroszexuálisok egyenlőségét. Mások nem értenek egyet ezzel, mivel egyesek szerint a homoszexualitás bűn, mások szerint pedig házasságra csak férfi és nő között kerülhet sor. A fellebbezők ilyen módon alkalmazhattak politikai vélemény miatti diszkriminációt az első fokon pernyertessel szemben, de a fent ismertetett okok miatt a Fellebbviteli Bíróság inkább nem foglalkozott ezzel a kérdéssel. A fellebbezők állították, hogy semmi kifogásuk Gareth Lee személye ellen – az az eszme nem tetszett nekik, aminek támogatására felkérte őket.

Az *Ashers*-ügy így eltér a *Preddy v. Bull* ügytől.¹⁵ Ebben az ügyben egy cornwalli hotel üzemeltető keresztény pár tagadta meg egy bejegyzett élettársi kapcsolatban élő homoszexuális pártól a franciaágyas szobát,¹⁶ mivel az ilyen szobákat csak heteroszexuális házaspároknak tartották fenn. A Legfelső Bíróság egyhangúlag kimondta, hogy ez a homoszexuális párral szemben szexuális irányultság miatti diszkriminációt valósított meg. Egyértelmű, hogy a meleg pártól azért tagadták meg a franciaágyas szobát, mert melegek voltak. Egy olyan heteroszexuális házaspár, amely elfogadja az azonos neműek házasságát, minden további nélkül kivehetette volna a franciaágyas szobát, mivel ők heteroszexuálisok és házasok.

¹⁵ Uo.

¹⁶ Az azonos neműek házasságáról szóló 2013. évi törvény előtt az Egyesült Királyságban ez volt az azonos nemű párok számára elérhető egyetlen jogviszony. Erről a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló 2004. évi törvény rendelkezett, amely Észak-Írországra is vonatkozik, és a mai napig hatályban van. Ráadásul a belfasti városházán került sor az Egyesült Királyságban az első bejegyzett élettársi kapcsolatot létrehozó ceremóniára Grainne Close és Shannon Sickles között! A bejegyzett élettársi kapcsolat csak azonos nemű párok számára választható. Ezt mindeddig sikertelenül támadja egy olyan komoly kapcsolatban élő heteroszexuális pár, akik nem kívánnak házasságot kötni. L. *Steinfeld and Keidan v. Secretary of State for Education* [2017] EWCA Civ 81. Az ügyben már a Legfelső Bírósághoz is fellebbeztek.

Annak megállapításához, hogy a fellebbezett felperes ellen szexuális irányultága miatt diszkrimináltak, a Fellebbviteli Bíróságnak az „asszociatív diszkrimináció” doktrínájához kellett fordulnia. A tortán lévő üzenetet vagy szlogent csak melegék értékelték. Amint a Bíróság elnöke, Declan Morgan ezt megfogalmazta:

„Teljes megegyezés volt azok között, akik az adott szexuális irányultással rendelkeznek és akik felé az üzenet a házasságkötéshez való jogot támogatta. Ennek az ügynek az alapja a meleg és biszexuális közösséggel való kapcsolatba lépés, a védett személyes jellemző pedig az adott közösség szexuális irányultága.”¹⁷

Mindebből az következik, hogy az első fokon pernyertes meleg közösséggel való szoros kapcsolata miatt és amiatt, hogy a melegék házasságából előnye származna, a torta „Támogasd a melegék házasságát!” felirattal való díszítésének megtagadása közvetlen, szexuális irányultáson alapuló diszkriminációt valósít meg, hiszen a fellebbezők készek lettek volna a tortát a „Támogasd a heteroszexuálisok házasságát!” felirattal díszíteni.

Tisztelet a Bíróság elnökének, de ez az indokolás nehezen követhető. Amennyiben egy bizonyos magatartás, pl. a homoszexualitás egy bizonyos embercsoporthoz társul, vagyis az azonos neműekhez vonzódókhöz, nincs jelentősége annak a megkülönböztetésnek, hogy a magatartást vagy az elsődlegesen ilyen magatartást tanúsító személyeket kezelik hátrányosan. A fenti ítéletnél részletesebb és világosabb magyarázatot igényel, hogy ez a probléma miként hozható össze annak megtagadásával, hogy a tortát az azonos neműek házasságát támogató szlogennel díszítsék fel. Az „asszociatív diszkrimináció” egy megbízható doktrína, amennyiben azt a jogszabályok alapvető célját nyilvánvalóan átlépő magatartás kimentését célzó szörszálhasogató és méltánytalan érvelés megválaszolására használják. Egy közösségen belüli megosztó politikai vitával összefüggésben a torta célzatos üzenettel való díszítésére vonatkozó kérés nem a legmegfelelőbb ügy e tétel alkalmazására.

4. Az emberi jogokról szóló 1998. évi törvény alkalmazása

Azon érvelésre védekezésül, hogy a fellebbezők az első fokon pernyertessel szemben szexuális irányultága miatt alkalmaztak diszkriminációt, a fellebbezők az EJEE 9. és 10. cikkét, valamint az emberi jogokról szóló 1998. évi törvény (Human Rights Act 1998; a továbbiakban: „az emberi jogokról szóló törvény”) 3. cikkét használták fel. Az emberi jogokról szóló törvény 3. cikke megköveteli az Egyesült Királyság bíróságaitól, hogy a belföldi jogszabályokat lehetőség szerint az EJEE vonatkozó rendelkezéseivel összeegyeztethetően értelmezzék. Ha ez a belföldi jogszabályok megengedő értelmezésével („*reading down*”) oldható meg, akkor a bíróságoknak ezt az értelmezési felfogást kell követniük. Amennyiben a jogszabályt megengedő értelmezése után sem lehet az egyezményvel összeegyeztethetően értelmezni, a bíróság teendői attól függően változnak, hogy elsődleges vagy alárendelt jogszabályról van-e szó. Ha elsődleges jogszabályról nyer megállapítást, hogy összeegyeztethetetlen az EJEE vonatkozó rendelkezésével, a bíróság-

¹⁷ [2016] NICA 39, 58. bek.

nak a 4. cikk szerinti összeegyeztethetlenségi nyilatkozatot kell kiadnia. Ha alárendelt (azaz az elsődleges jogszabályban adott jogalkotási felhatalmazás alapján hozott) jogszabály nem egyeztethető össze az egyezményvel, akkor azt nem lehet alkalmazni. Az *Ashers*-ügyben mindkét diszkriminációs jogszabály alárendelt volt. De mielőtt a bíróságnak meg kéne tennie a fenti lépések egyikét, fenn kell állnia a nemzeti jogszabály és az EJEE esetleges összeegyeztethetlenségének. Ez a tanulmány a 10. cikkel foglalkozik, de a 10. cikk szerinti érvek megértéséhez először be kell mutatni azt, hogy a Fellebbviteli Bíróság miként járt el a 9. cikkel kapcsolatban.

A 9. cikk így szól:

„1. Mindenkinek joga van a gondolat-, a lelkiismeret- és a vallásszabadsághoz; ez a jog magában foglalja a vallás vagy meggyőződés megváltoztatásának szabadságát, valamint a vallásnak vagy meggyőződésnek mind egyénileg, mind együttesen, mind a nyilvánosság előtt, mind a magánéletben istentisztelet, oktatás és szertartások végzése útján való kifejezésre juttatásának jogát.

2. A vallás vagy meggyőződés kifejezésre juttatásának szabadságát csak a törvényben meghatározott olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek egy demokratikus társadalomban a közbiztonság, a közrend, a közegészség vagy az erkölcsök, illetőleg mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükségesek.”

A fellebbezők nehézségek nélkül a 9. cikk 1. bekezdésének hatálya alá helyezkedhettek.¹⁸ A problémát a 9. cikk 2. bekezdése okozta nekik, azzal, hogy a 9. cikk 1. bekezdése szerinti jogok *manifesztálódására* a jogszabályokban előírt olyan korlátozások vonatkoznak, amelyek egy demokratikus társadalomban mások – konkrétan a meleg közösség tagjai – jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükségesek. A fellebbezők nem voltak kötelesek senkit semmiféle tortával kiszolgálni. Nem voltak kötelesek a tortákra a „Támogasd a melegek házasságát!” vagy bármiféle más feliratot ráírni. Egyszerűen nem volt megengedett számukra az, hogy válogassanak a házasságra vonatkozó azon üzenetek közül, amelyekkel tortákat díszítenek, illetőleg azon személyek között, akiknek ezt a szolgáltatást nyújtják. Egyértelművé tehetnék volna, hogy nem hajlandók tortákra semmiféle politikai vagy hittel kapcsolatos üzenetet írni, de a fellebbezők által kínált személyre szabott tortarendelési szolgáltatás részletei nem utaltak arra, hogy a Lee által kért üzenettel bármi probléma adódhatna. A fellebbezők előtt a 2006. évi szabályozással kapcsolatban álló másik nehézség a 16. szabály volt, amely meghatározta a diszkriminációellenes rendelkezések alóli kivételeket a vallási szervezetek esetében, azaz alapvetően a teljesen vagy főként vallási célokat szolgáló szervezetek esetében. Bár a fellebbezők egy keresztény vállalkozást üzemeltettek, a vállalkozást nem azzal a céllal alapították, hogy keresztény szervezetek számára biztosítson pékárukat.

A Fellebbviteli Bíróság érvelése erre lyukad ki. A fellebbezők az első fokon pernyertes ellen a 2006. évi szabályozás szerinti diszkriminációt valósították meg, a diszkrimináció szokásos és mindennapi felfogása értelmében. A 2006. évi szabályozás egészében észszerű alkalmazkodást kínált a 9. cikk szerinti jogokhoz a fenti, 16. szabály révén. Emiatt nem volt szükség a szabályok ‘megengedő’ értelmezésére annak biztosításához, hogy a bíróság elegendően tegyen az emberi jo-

¹⁸ Nincs korlátozás arra, hogy ki miben hihet. L. Katayoun ALIDADI: *Religion, Equality and Employment in Europe: The Case for Reasonable Accommodation*. Oxford, Hart, 2017. 41.

gokról szóló törvény 3. cikke szerinti kötelezettségeknek. Azonban az indokolásban a hiba a következő. A 3. cikk arra kötelezi a bíróságot, hogy a belföldi jogszabályokat lehetőség szerint az egyezmény szerinti jogokkal *összeegyeztethetően* értelmezze. Az *összeegyeztethető* értelmezés nem feltétlenül jelenti a jogszabály megszorító értelmezését. Ha a jogszabály szokásos és köznapri értelmezése ütközik az EJEE szerinti jogokkal, akkor megszorító értelmezést kell alkalmazni, feltéve, hogy ez feloldja az ütközést. De ha az ütközés oka a jogszabály kiterjesztő értelmezése, akkor a bíróságnak újból mérlegelnie kell az ilyen olvasat helyénvalóságát. Az „asszociatív diszkrimináció” Fellebbviteli Bíróság általi alkalmazása a 2006. évi szabályozás kiterjesztő értelmezése volt, és közvetlenül magával hozta a bíróság emberi jogokról szóló törvény 3. cikke szerinti kötelezettségét annak megfontolására, hogy azt a fellebbezők EJEE szerinti jogai ellenében alkalmazni kell-e. Sajnálatos módon a Fellebbviteli Bíróság ennek a kötelezettségnek nem tett eleget.

5. A szabad véleménynyilvánításon alapuló védekezés

Kiindulásként érdemes lehet felidézni, hogy a fellebbezők a 10. cikkre ugyanazon okból hivatkoztak, mint a 9. cikkre. Azzal érveltek, hogy az emberi jogokról szóló 1998. évi törvény 3. cikke azt követeli meg a bíróságtól, hogy a 2006. évi szabályozást a 10. cikkel *összeegyeztethetően* értelmezze, amennyiben lehetséges, ha pedig nem, akkor mellőzze annak alkalmazását. Azt a kérdést, hogy a fellebbezőnek kötelezettsége volt-e, hogy a szolgáltatásnyújtás során ne alkalmazzon diszkriminációt az első fokon pernyertes ellen, a 10. cikk szerinti jogok fényében kell megfontolni. Arra kötelezi a fellebbezőket a diszkrimináció tilalma, hogy olyan üzenettel díszítsék a megfellebbezett felperes tortáját, amelyet személy szerint mély vallásos meggyőződésükbe ütközőnek tartanak? Ez annak mérlegelését fogja igényelni, hogy a 10. cikk tiltja-e a kényszerített beszédet, és hogy Lee kérésének teljesítése ténylegesen annak minősült volna-e.

Amint később látni fogjuk, a Fellebbviteli Bíróság úgy találta, hogy a 10. cikk semmilyen jelentős érveléssel nem egészítette volna ki a fellebbezők 9. cikkben alapuló védekezését. El kell ismerni, hogy ezen indoklás, valamint a fellebbezők azon érvelése alapján, miszerint nem szabad őket olyan nézetek hangoztatására kényszeríteni, amelyek keresztény hitükkel ellentétesek, a 9. és a 10. cikk között jelentős az átfedés. A vallás kifejezésre juttatása (manifesztálása) bizonyos mértékig annak kinyilvánítása is. A fellebbezők a 9. cikkre hivatkoztak az első fokon pernyertes megrendelésének nem teljesítése alóli kimentésként, mivel hitük gyakorlása és betartása nem tett lehetővé számukra más választást. A keresztény hitet nem lehet kizárólag vasárnap kifejezésre juttatni, gyakorolni vagy megtartani. A keresztény hitnek a mindennapi életben, hétfőtől szombatig is vissza kell tükröződnie. Álszent az a keresztény, aki hétköznap nem a vasárnapi istentiszteleten vallott hite szerint él. Erre szükségképpen nem válasz az, hogy a hit személyes, nem pedig olyasmis, amiben meg kell mutatkoznia az alaptéziseknek, amit a hívők nem vitathatnak. A keresztény életvitelnek következetesnek kell lennie, és a személyesen vagy másokkal közösen kifejezésre juttatott nézeteknek is. A McArthur család az ír presbiteriánus egyház tagjaként igen világos álláspontot képvisel a homoszexuális beállítódásról, kapcsolatokról és házasságról. Számukra egy torta „Támogasd a meleg házasságát!” üzenettel való feldíszítése hazugságnak tűnhetett egy fontosnak tartott kérdésben, noha más keresztények esetleg más állásponton lehetnek.

A tanulmány eme pontján feltételezzük, hogy a fellebbezők nem védekeztek az első fokon pernyertesnek az EJEE 9. cikke szerinti állításaival szemben. Nem annyira nyilvánvaló, hogy a 9. cikk nem teszi kötelezővé a 2006. évi szabályozás eltérő értelmezését a 9. cikkel való összeegyeztethetőség biztosítására, de a fellebbezők 10. cikk szerinti érvelésének bemutatása kedvéért ezt a feltételezést tesszük. Mi olyat kínálhat a 10. cikk a védekezés céljára, ami meghaladja a 9. cikk által biztosított lehetőségeket? A 9. és 10. cikk közötti átfedés nyilvánvaló, azonban a két rendelkezés alapvetően eltérő alapfeltevésekből indul ki. A 9. cikk a vallásszabadságról szól, ami magában foglalhatja a hívők általi véleménynyilvánítást is. A 10. cikk a véleménynyilvánításról szól, aminek része lehet a vallásos meggyőződés kinyilvánítása. Ha igaz lenne, hogy egy hívő csak a 9. cikkre hivatkozhat a vallási véleménynyilvánítás szabadságának védelmében, akkor a hívők számára a 10. cikk teljesen jelentőségét veszítené. Ez semmiképpen nem lehet a 10. cikk mögött meghúzódó szándék. A korrektség kedvéért, a Fellebbviteli Bíróság nem mondta ki azt, hogy a 10. cikk egy vallásszabadsággal kapcsolatos helyzetben *soha* nem ad többletet a 9. cikkhez. Mindössze azt állította, hogy *ebben az ügyben* a 10. cikk nem változtatott semmit a 9. cikkhez képest, mivel a fellebbezők nem *nyilvánítottak* véleményt.

A fellebbezők 10. cikkre alapított érvelése lényegében az volt, hogy az EJEE nemcsak a véleménynyilvánításhoz való pozitív jogot védi, de azt a negatív jogot is, hogy ne lehessen senkit arra kényszeríteni, hogy kifejezésre juttasson vagy jóváhagyjon olyan véleményt, amellyel nem ért egyet. A véleménynyilvánítás szabadsága nemcsak a szólás szabadsága: a szólás megtagadásának szabadsága is. Mindjárt az elején szögezzük le: ahhoz, hogy Észak-Írországból élhessenek, a fellebbezőket nem kényszerítették semmi olyasminak az elfogadására, amit bűnnek tekintettek. Ha üzleti tevékenységük nem áruk és szolgáltatások nyújtása lett volna a nyilvánosság számára, senki nem kérte volna őket arra, hogy a melegek házasságát tetteikkel vagy szóval támogassák. A kényszer abból származott, hogy egy süteményeket értékesítő vállalkozást indítottak. Akár mellett is lehet érvelni, hogy az említett termékek melegek és nem melegek részére történő, megkülönböztetés nélküli értékesítése az ára annak, hogy vállalkozásukat működtethetik. A fellebbezők védekezése csak akkor lenne indokolt, ha a 10. cikket úgy lehetne értelmezni, hogy ilyen feltétel kikötését tiltja, mivel ez indokolatlan kényszerített beszéd lenne.

5.1. Tiltja a 10. cikk a kényszerített beszédet?

Annak mérlegelésekor, hogy a 10. cikk mennyiben jelent tilalmat a kényszerű véleménynyilvánításra ebben az összefüggésben, érdemes megfontolni azt, hogy a fellebbezőknek milyen terjedelmű joga lehetett azon véleményük *kinyilvánítására*, hogy a homoszexualitás bűn. Felidézve a *Palomo Sanchez and Others v. Spain* ügyből fentebb idézett szakaszt,¹⁹ a pluralista társadalom igényei óvintézkedéseket követelnek meg a bántó, megdöbbentő vagy zavaró álláspontok esetében is. Mi lenne a helyzet a 10. cikk alapján, ha a fellebbezőket arra kérték volna, hogy a tortát a „Homoszexualitás bűn” vagy a „Homoszexualitás undorító” felirattal díszítsék? Tényleg, mi lenne, ha a tárgyra vonatkozó őszinte véleményük kifejezéseként elvállalták volna ilyen torták

¹⁹ L. a 4. lábjegyzetet.

megsütését? A strasbourgi ítélkezési gyakorlat vizsgálata arra enged következtetni, hogy az állam valószínűleg a 10. cikkkel összeegyeztethetően meg tudja indokolni az ilyen véleménynyilvánítást korlátozó jogszabályokat.

Az, hogy az állam ezt milyen módon teheti meg, a 10. cikk 2. bekezdésében a 10. cikk 1. bekezdése szerinti joggal kapcsolatban tett korlátozásokból fakad. A 10. cikk 1. bekezdése szerinti jogokra olyan korlátozások róhatók, amelyeket „jogszabályok írnak elő”, és amelyek „egy demokratikus társadalomban [...] mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükségesek”. A fenti helyzetekre a 2006. évi szabályozás nem vonatkozna, hiszen szexuális irányultsága alapján diszkrimináció senkivel szemben nem merülne fel. A kérdés az lenne, hogy Észak-Írország „gyűlöletbeszédre” vonatkozó hatályos jogszabálya vagy az esetleg elfogadott egyéb jogszabályok valószínűsíthetően kiállnának-e a 10. cikk 2. bekezdése próbáját.²⁰

A *Vejdeland and Others v. Sweden* ügyben megállapítást nyert,²¹ hogy a felperesek homoszexuálisok elleni izgatás miatti elítélése a 10. cikk 1. bekezdése szerinti jogok indokolható korlátozása. Egy középiskolában, ahová jogszerűen be sem léphettek volna, olyan szórólapokat osztogattak, amelyek a homoszexualitást „deviáns szexuális hajlamként” jellemezték, azt a HIV és az AIDS terjedéséhez kapcsolva, valamint azt állítva, hogy a homoszexuális lobbicsoportok megpróbálják bagatelizálni a pedofília problémáját. Az *Otto-Preminger-Institut v. Austria* ügyben a római katolikus tanítást becsmérlő film elkobzását indokoltnak minősítették, mivel a film forgalmazási területén a lakosság 87%-a római katolikus volt, és a tanítás elleni támadás rosszindulatú hangnemű volt.²² A *Wingrove v. the United Kingdom* ügyben kimondták,²³ hogy Anglia és Wales istenkáromlásról szóló jogszabályai elfogadhatók az Anglikán Egyház tagjai jogainak és érzéseinek védelmében.²⁴ Az *İ.A. v. Turkey* ügyben az iszlámot, a törökök túlnyomó többségének vallását pocskondiázó regény miatti büntető ítéletet és kis összegű bírságot ugyancsak indokolhatónak találták.²⁵

Időnként azonban sikertelenül hivatkoztak a 10. cikk 2. bekezdésére. A *Gimiewski v. France* ügyben a római katolikus teológia és a holokauszt közötti összefüggést állító cikk megjelentetése miatti névleges kártérítésre kötelezést és a felperes elítélésének közzétételét a felperes 10. cikk

²⁰ Észak-Írországban a „gyűlöletbeszéd” foglalkozó törvényhez leginkább a közrendről szóló 1987. évi rendelet 9. cikke áll közel. Ez a rendelkezés bűncselekménnyel nyilvánítja a gyűlölet- vagy félelemkeltési szándékkal történő fenyegető, gyalázkodó vagy sértő kijelentéseket és magatartást, illetve azt is, ha a kijelentés vagy magatartás az adott körülmények között nagy valószínűséggel gyűlöletet keltene vagy szítana. Az 1987. évi rendelet 8. cikke szerint a szexuális irányultság alapján tilos a gyűlöletszítás, illetve félelemkeltés. Az Angliában és Walesben alkalmazandó 1986. évi közrendről szóló törvény 5. cikkével egyenértékű rendelkezés Észak-Írországban nincsen. E rendelkezés szerint a bűncselekmény olyan esetekben valósul meg, amikor a fenyegető vagy gyalázkodó kijelentések vagy cselekedetek nagy valószínűséggel zaklatást, riadalmat vagy veszélyérzetet keltenek. Az 5. cikket alkalmazó jogesethez l. *Hammond v. DPP* [2004] EWHC 69 (Admin) (DC); Ian LEIGH: Hatred, Sexual Orientation, Free Speech and Religious Liberty. *10 Ecclesiastical Law Journal* (2008) 337.

²¹ No. 1813/07, 2012. május 9-i ítélet (Ötödik Tanács).

²² No. 13470/87 (1995) 19 EHRR 34.

²³ No. 17419/90 (1997) 24 EHRR 1.

²⁴ Az a tény, hogy az istenkáromlással kapcsolatos jogszabályok csak a hivatalos egyházat védtek, a 10. cikkkel összefüggésben nem bír jelentőséggel. Az istenkáromlás és az istenkáromló rágalmozás közös jogi bűncselekményét a büntető igazságszolgáltatásról és bevándorlásról szóló 2008. évi törvény 79. szakasza eltörölte.

²⁵ No. 42571/98 (2007) 45 EHRR 30.

1. bekezdése szerinti jogaiba ütközőnek minősítették.²⁶ A cikk komolyan érvelt amellett, hogy a zsidók Újtestamentumban történő bemutatásának módja és az egyház azon tanítása, miszerint az Újtestamentum felülírja az Ótestamentumot, táplálta a zsidók irányában fennálló bizalmatlanságot és ellenszenvet. A *Klein v. Slovakia* ügyben²⁷ a római katolikus püspököknek egy bizonyos filmről alkotott álláspontját kritizáló cikk írása miatti büntetőjogi felelősséget megállapító ítéletet a 10. cikkbe ütközőnek találták.²⁸

Ahhoz, hogy megkíséreljük eldönteni, hogy a McArthur család azon vágyának nemzeti jog általi korlátozása, hogy hangot adjon a homoszexualitástól való irtózásának, a 10. cikk 2. bekezdése alapján megengedhető-e, fontos felidézni a *Palomo Sanchez v. Spain* ügyből fent idézett szakaszt.²⁹ A 10. cikk szerinti jogok olyan véleményekre is vonatkoznak, amelyek bánatók, megdöbbentők vagy zavarók, mivel a demokratikus társadalom elkötelezett a pluralizmus, a tolerancia és a liberális gondolkodás követelménye iránt. Az e jogok alóli kivételeket megszorító módon kell értelmezni, és szükségességüket meggyőzően igazolni kell. Mi szükség van arra, illetve mennyiben szolgálja a közérdeket, ha korlátozzuk az emberek jogát arra, hogy hangot adjanak a homoszexualitástól való irtózásuknak? Nem ugyanolyan ez, mint egy olyan egyenlőségi program támogatása, amely számára az egyenlőség olyannyira fontos, hogy senkinek sem engedi meg annak kétségbe vonását? Amennyiben a kifejezésre juttatott nézetek és kifejezésük módja megfelel a véleménynyilvánítás szokásos konvencióinak, semmi nem indokolja az olyan vélemények betiltását, amelyek mások életvitelét élesen bírálják. A homoszexualitás undorítóknak nevezése súrolhatja a határokat, de bűnnek nevezése nem. Ez utóbbi egy olyan meggyőző és kifejezése, amely az egyik legtiszteltetlenebb forrásból, a Bibliából származik.

A strasbourgi ítélkezési gyakorlat nem gazdag forrás azon jog alátámasztására, hogy senki sem kényszeríthető valamely vélemény kinyilvánítására. A legközelebbi releváns ügy a Nagytanács *Gillberg v. Sweden* ügyben hozott ítélete.³⁰ A felperes a Göteborgi Egyetemen dolgozó kutató volt. A gyermekek figyelemhiányos hiperaktivitás zavarával (ADHD) foglalkozó kutatási projektben vállalta a szülők felé, hogy az összegyűjtött adatokat bizalmasan kezeli, és hozzájárulásuk nélkül nem hozza nyilvánosságra. A felperes által a kutatás során szerzett adatok az egyetem tulajdonát képezték, így ha a szülőkön kívül azokba valaki betekintési joggal rendelkezhetett, az az egyetem volt. A felperest a betekintés megengedésére kötelezték az információszabadságról szóló svéd törvény alapján egy szociológus és egy gyermekorvos által indított bírósági eljárásban. Azzal érvelt, hogy a 10. cikk a véleménynyilvánítás szabadságának negatív jogát tartalmazza, amelyre hivatkozással megtagadhatta a kért anyag kiadását. A Nagytanács megjegyezte, hogy a negatív jogra vonatkozó ítélkezési gyakorlat igen szűkös,³¹ de nem zárta ki annak lehetőségét, hogy a 10. cikk alapján ilyen jog létezhet. A kérdéskör teljes mérlegeléséhez be kell várni egy olyan ügyet, amely közvetlenül ezt veti fel.³² Az adott ügy körülményei között a felperesnek ilyen joga nem volt, mivel az adatok a munkáltatója, nem pedig az ő tulajdonában

²⁶ No. 64016/00 (2007) 45 EHRR 23.

²⁷ No. 72208/01 (2010) 50 EHRR 15.

²⁸ A szóhasználat erőteljes és személyeskedő volt, az EJEB pedig 3:4 arányban döntött.

²⁹ L. a 4. lábjegyzetet.

³⁰ No. 41723/06, 2012. április 3-i ítélet.

³¹ Uo., 85. bekv.

³² Uo., 86. bekv.

voltak, és a munkáltató hajlott az illetékes bíróság végzésének teljesítésére.³³ A felperes hivatkozott az újságírói források védelmére vonatkozó jogra, de a Nagytanács megjegyezte, hogy az az újságírói véleménynyilvánításra vonatkozó pozitív jog kiegészítő joga.³⁴ Végezetül a felperes hivatkozása a hivatali titoktartásra nem volt helyénvaló, mivel ez a 8. cikk szerinti jogokat érinti,³⁵ és az orvos betegeivel szemben fennálló titoktartási kötelezettsége itt nem érvényesül, mivel a kutatás egyik résztvevője sem bízta meg a felperest orvosi tevékenység ellátásával.³⁶

Azonban nem lehet meglepő, hogy a kényszerített beszédre vonatkozó strasbourgi ítélkezési gyakorlat nem igazán terjedelmes. Nem valószínű, hogy ez a kérdés túl gyakran felvetődne. A 10. cikk 1. bekezdése kifejezetten megállapítja, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága magában foglalja a „véleményalkotás szabadságát”. A véleményalkotás szabadsága meglehetősen semmitmondó, ha az államnak joga van arra kényszeríteni valakit, hogy véleménye szöges ellentétének adjon hangot, szóban vagy tettekkel, rendszeresen vagy akár csak egy konkrét esetben. Ezt a nézetet támasztják alá a szólásszabadságra vonatkozó más strasbourgi és egyes észak-amerikai ítéletek.

A *Goodwin v. the United Kingdom* ügyben a Nagytanács hét ellenében 11 szavazattal kimondta, hogy az újságírót az üzleti tárgyú írásának forrásai feltárására kötelező bírósági határozat a 10. cikkbe ütközött.³⁷ Az Egyesült Királyság kormányának a 10. cikk 2. bekezdésre alapozott védekezése megfelelt a „jogszabályban előírt” és a „közérdekű cél szolgálata” kritériumának, de a közzététel elrendelése egy demokratikus társadalomban nem volt szükséges. Christopher Gillberg az újságírónak a forrásai titokban tartására vonatkozó jogát a szabad véleménynyilvánítás pozitív joga egy aspektusaként magyarázta, de bizonyos súlyt kell adni a Bizottság *Goodwin*-ügyben kifejtett álláspontjának, miszerint „bizonyos körülmények között egy »negatív jogot« is bele kell érteni a 10. cikkbe, azaz hogy senkit nem lehet kényszeríteni információ kiadására vagy *valamely vélemény kifejezésére* (l. pl. No. 9228/80, 82/12/16, DR 30, 132; 12090/86, 89/12/4, kiadatlan).³⁸

A *Glaserapp v. Germany* ügyben a felperest középiskolai gyakorló tanári kinevezése előfeltételeként arra kötelezték, hogy írjon alá egy nyilatkozatot, amellyel a szövetségi köztársaság demokratikus rendjét támogatja.³⁹ Később elbocsátották, amikor nem volt hajlandó megtagadni a – többek között az egypártrendszert támogató – Német Kommunista Párt újságjában kifejezésre juttatott nézeteit. Az Emberi Jogok Európai Bírósága 16:1 többséggel mondta ki – a Bizottság ellenében –, hogy nem sérült a 10. cikk. Az ítélet nem tartalmaz semmit, ami különösen a véleménynyilvánítás-szabadság negatív jogának létezését tagadná, de azzal, hogy a 10. cikk 2. bekezdése szempontjából nem indokolja a felperessel szemben támasztott azon követelményt, hogy tagadja meg a Kommunista Pártnak tett hűségesküjét (ahogy azt Cremona bíró megindokolta), felfogható annak kétségbe vonásaként, hogy ez a negatív jog létezik. Az ítéletben a Bíróság azzal igyekezett indokolni a döntését, hogy a felperes megszegte a német közal-

³³ Uo., 92. bek.

³⁴ Uo., 95. bek.

³⁵ Uo., 96. bek.

³⁶ Uo.

³⁷ No. 17488/90, 1996. március 27-i ítélet.

³⁸ A Bizottság jelentése, 94/3/1, 48. bek. (kiemelés tőlem).

³⁹ No. 9228/80, (1987) 9 EHRR 25.

kalmazotti rendszerbe történő felvételének feltételeit. Aláírta a fent említett nyilatkozatot, majd később megszegte azt.⁴⁰ A Bizottságnak a 10. cikk sérelmére vonatkozó 9:8 arányú döntése sokkal inkább a 10. cikk 2. bekezdésén alapult, és így kimondatlanul is támogatja a véleménynyilvánítás negatív szabadságát.⁴¹

Az (egyesületi szabadságról szóló) 11. cikkel foglalkozó *Sorensen v. Denmark* ügyben a szakszervezet által bezárt üzletekkel összefüggésben a Bíróságnak általánosságban kellett kimondania az alábbiakat a 9–11. cikkek szerinti negatív szabadságokról:⁴²

„Továbbá ebben az összefüggésben figyelembe kell venni azt a tényt, hogy a személyes vélemény 9. és 10. cikkben biztosított védelme az egyesülés szabadsága garanciájának egyik célja, és hogy az említett védelem hathatósan csak az egyesülés szabadsága pozitív és negatív jogának egyszerre történő garantálásával biztosítható. Ezzel összefüggésben a személyes autonómia fogalma az Egyezmény garanciáinak értelmezése mögött meghúzódó fontos elv. Ezt a fogalmat ezért az egyén 11. cikkel járó választási szabadsága lényeges folyamánának és a rendelkezés negatív vonatkozása megerősítésének kell tekinteni.”⁴³

A Bíróság elismerte, hogy néha a gyülekezés szabadságán belül a szakszervezetbe való be nem lépés szabadsága korlátozható. Azonban a fenti ítélet határozottan támogatja a fogalom alapvetően köznapi értelmezését, miszerint az Egyezmény 9–11. cikkeiben garantált összes szabadságjog egyéni döntés kérdése. A személyes véleménnyel összefüggésben ez azt jelenti, hogy mindenkinek joga van a személyes véleményformálásra, valamint arra, hogy azt kinyilvánítsa, vagy éppen ne nyilvánítsa ki.

Bár az EJEK nem fogalmaz egyértelműen a kényszerített beszéd tárgyában, ilyesmi nem történt az Egyesült Államok bíróságain, amikor a véleménynyilvánítás szabadságának jogát az Egyesült Államok Első Alkotmánykiegészítése alapján vizsgálták. A *Wooley v. Maynard* ügyben a Legfelső Bíróság kimondta,⁴⁴ hogy alkotmányellenes New Hampshire azon törvényi rendelkezése, amelyik büntetőjogi szankciót ró azokra az autóvezetőkre, akik rendszámukon nem tüntetik fel az állami jelmondatot („Szabad élet vagy halál”). Elfogadhatatlannak tartja egy magánszemélynek büntetőjogi szankció terhével történő kényszerítését arra, hogy egy ideológiai álláspont nyilvános népszerűsítésének eszköze legyen; „olyan szellemi és lelki szférába hatol be, amelynek mindenféle hivatalos ellenőrzéstől való megóvása [...] az Első Alkotmánykiegészítés célja.”⁴⁵ A Legfelső Bíróság elnöke, Warren E. Burger a bíróságnak írott véleményében hangsúlyozta:

„Abból a tételből indulunk ki, hogy az Első Alkotmánykiegészítés által az állami beavatkozástól védett gondolatszabadsághoz való jog egyaránt magában foglalja a szólásszabadságot és a megszólalás megtagadását. [...] Egy olyan rendszernek, amely biztosítja a vallási, politikai és ideológiai térítés jogát, garantálnia kell azt a járulékos jogot is, hogy meg lehessen tagadni az ilyen nézetek támogatását.

⁴⁰ Uo., 52. bek.

⁴¹ (1984) 6 EHRR CD499.

⁴² (2008) 46 EHRR 29.

⁴³ Uo., 54. bek.

⁴⁴ 430 US 705 (1977).

⁴⁵ Uo., 715; idézi a *Board of Education v. Barnette* ügyet, 319 US 624, 636.

A szólásszabadság és a szólás megtagadásának joga az »egyéni gondolatszabadság« tágabb fogalmának egymást kiegészítő alkotóelemei.⁴⁶

Rehnquist bíró kisebbségi véleménye arra összpontosított, hogy a new hampshire-i jogszabály ténylegesen kikényszerítette-e a szólást.⁴⁷ Nem vitatta azt az állítást, hogy az Első Alkotmánykiegészítés véleménynyilvánítás jogára vonatkozó garanciáinak velejárója az a jog is, hogy valaki ne nyilvánítson véleményt. A véleménynyilvánítás kényszerítése tilalmának további igazolása található a *Hurley v. Irish-American Gay, Lesbian and Bisexual Group of Boston Inc.*⁴⁸ és a *Boy Scouts of America v. Dale* ügyben.⁴⁹

Állami bírósági szinten jelentős ügy a *Hands on Originals Inc. v. Lexington-Fayette Urban County Human Rights Commission* ügy.⁵⁰ A Hands on Originals (HOO) egy nyomdai kisvállalkozás Kentuckyban, amely reklámanyagok – pólók, sapkák, takarók, csészék, üvegek és bögrék – nyomtatásával foglalkozik. A cég ügyvezető tulajdonosa gyakorló keresztény, a cég honlapja pedig a következőképpen ismerteti a vállalt munkákat:

„A Hands on Originals mindenféle nemű, fajú, vallású, szexuális preferenciájú és nemzetiségű embert foglalkoztat és kiszolgál. Azonban termékeink promóciós jellege miatt a Hands on Originals fenntartja magának a jogot az olyan megrendelések visszautasítására, amelyek a tulajdonosok meggyőzésébe ütköző álláspontokat képviselnek.”

A HOO megtagadta egy LMBT-szervezet által leadott reklámanyag-megrendelés (pólók) teljesítését. Az alperes Bizottság megállapította a diszkriminációt a HOO terhére, amit a Kerületi Bíróság hatályon kívül helyezett. Ishmael bíró kimondta, hogy az iratokban nem volt bizonyíték arra, hogy a HOO az LMBT-csoport vagy tagjainak szexuális irányultsága miatt tagadta meg a pólók nyomtatását. A cég a megrendelést a megrendelt termék által népszerűsítendő üzenet miatt utasította vissza. Az ügyben irányadó, a Legfelső Bíróság által követett gyakorlat szerint ez a tulajdonos Első Alkotmánykiegészítés szerinti, arra vonatkozó jogát sértené, hogy megtagadja az olyan álláspontok támogatását, amelyekkel nem ért egyet.⁵¹

Az Egyesült Államokból származó ítéletek mind igen egyértelműek azt illetően, hogy az Első Alkotmánykiegészítésbe beleértendő az a jog is, hogy senki sem köteles olyan nézeteket

⁴⁶ Uo., 714.

⁴⁷ Uo., 721–722.

⁴⁸ 515 US 557 (1995). A közös Szent Patrik-napi – evakuáció-napi felvonulást szervező, jogi személyiség nélküli magán-szervezet nem kényszeríthető arra, hogy megengedje az LMBT személyek jogait védő szervezet részvételét. Ez a nem asszociatív véleménynyilvánításra vonatkozó, az Első Alkotmánykiegészítés szerinti jogukat sértette.

⁴⁹ 530 US 640 (2000). A cserkészek Első Alkotmánykiegészítés szerinti, a homoszexuális életstílus azon az alapon való elutasítására vonatkozó joga, hogy az nem egyeztethető össze a cserkészek értékeivel, lehetővé tette a melegjogi aktivista vezető cserkész elbocsátását. Ha ezt megtiltanánk a cserkészeknek, azzal olyan nézetek elismerésére kényszerítenénk a szervezetet, amelyekkel az nem ért egyet.

⁵⁰ Fayette Kerületi Bíróság, Polgári ügyszak, Harmadik Tanács no. 14-CI-04474 (2015. április 27.). A Kentucky Fellebbviteli Bíróság 2016 decemberében tárgyalta a fellebbezést, de az ítélet még nem született meg.

⁵¹ A Kentucky Fellebbviteli Bíróság 2017. május 12-én 2:1 többséggel elutasította az ügyben benyújtott fellebbezést. L. no. 2015-CA-000745-MR. E döntés alapvető indoka az volt, hogy a HOO nem különböztette meg hátrányosan az LMBT szervezetet.

kinyilvánítani, amelyekkel nem ért egyet. Az Európai Egyezmény 10. cikke és az USA Első Alkotmánykiegészítése megfogalmazása között nincs jelentős eltérés ebben a kérdésben. A vélemény ki nem nyilvánításának joga a véleménynyilvánítás jogának szükségszerű velejárója. Ha valakinek joga van arra, hogy valamit kimondjon, arra is joga van, hogy ne mondja ki. Ha valakinek nincsen joga a véleménynyilvánítás megtagadására, értelemszerűen nem lehet *joga* az adott vélemény formálására vagy kinyilvánítására sem.

Mielőtt rátérnénk arra a kérdésre, hogy ténylegesen mi minősül kényszerített beszédnek, egy kanadai ítéletre kívánunk hivatkozni, amely hasonlóságokat mutat az *Ashers*-üggyel és a fenti Kentucky-beli ítélettel. A *Brockie v. Ontario Human Rights Commission* ügyben a fellebbező egy torontói székhelyű nyomdai vállalkozás elnöke és eszmei vezetője volt.⁵² A McArthur családhoz hasonlóan gyakorló keresztény volt, és őszinte vallási meggyőződéssel vallotta, hogy a homoszexualitás bűn. Megtagadta a Canadian Lesbian and Gay Archives (Kanadai Lesbikus és Meleg Archivum) céges levélapírookra, borítékokra és névjegykártyákra vonatkozó megrendelésének teljesítését – mindegyiken az szerepelt, hogy a szervezet a meleg és lesbikusok érdekképviselőjét látja el. A bíróság megengedte az Ontario Human Rights Commission azon döntése elleni fellebbezést, hogy a fellebbező a megrendelés teljesítésének megtagadásával jogellenes diszkriminációt alkalmazott az Archivummal szemben. Azzal, hogy ilyen jellegű anyagok nyomtatását kérték a fellebbezőtől, sérült a Jogok és szabadságok kanadai chartájának 2. cikke szerinti, vallásszabadsághoz fűződő joga.

Észak-Írország Fellebbviteli Bírósága nem találta igazán hasznosnak a *Brockie*-ügy tanulságait, mégpedig négy okból kifolyólag.⁵³ Először is nem létezett a 2006. évi szabályozáshoz hasonló jogszabályi háttér, amelyben a jogalkotó a versengő jogok egyensúlyát megteremtette. A 2006. évi szabályozás vallási szervezetekre vonatkozó kivételeinek fényében ebben a pontban van valami a 9. cikket illetően. De ezek a kivételek nem bírnak jelentőséggel a véleménynyilvánítás szabadsága szempontjából, különösen abban a tekintetben, hogy kényszeríthető-e valaki olyan vélemény támogatására, amellyel nem ért egyet. Másodszor, az Archivum sokkal többet kívánt volna a meleg és lesbikus életstílusra térítéssel, mint Lee az *Ashers* pékség esetében. Ez igaz, de a teljes meggyőzéshez egyaránt el kell fogadni a Legfelső Bíróság elnökének véleményét, miszerint a McArthur családnak nem kellett a meleg házasságát elfogadnia, valamint figyelmen kívül kell hagyni a tárgyról Észak-Írországban folyó vitát. Harmadszor, az *Ashers*-ügynek nem volt olyan mozzanata, amely kifigurázta volna a McArthur család mély vallásos meggyőződését. Ez nem meggyőző érv, hiszen tiszteletben kell tartani a McArthur család azon vélekedésre vonatkozó jogát, hogy a tortának „Támogasd a meleg házasságát!” felirattal való díszítése éppen ezt tette volna. Negyedszer, vizsgálni kellett a McArthur család ajánlatának terjedelmét, más szóval azt, hogy a honlapján semmi nem utalt arra, hogy bármi problémájuk lenne a felperes által díszítésként kért üzenettel. Ez a szempont nem egyértelműen különbözteti meg az esetet a *Brockie*-ügytől, mivel az Ontarion Felsőbíróság nem vizsgálta a fellebbező üzleti ‘ajánlatának’ terjedelmét.

⁵² [2002] 22 DLR (4th) 174.

⁵³ [2016] NICA 39, 70. bekezdés.

5.2. Mi minősül kényszerített beszédnek?

Most értünk el arra a pontra, amikor foglalkoznunk kell a kérdéssel, hogy a felperes tortájának „Támogasd a meleg házasságát!” felirattal díszítése ténylegesen felér-e az adott üzenet elfogadásával, így a fellebbező negatív véleménynyilvánításhoz való, 10. cikk szerinti jogának potenciális sérelmét jelenti-e. A torzítás és szelektivitás vádját megelőzendő, a Fellebbviteli Bíróság ítéletéből az erre a kérdésre vonatkozó teljes szakaszt idézzük:

„Ebben az ügyben a fellebbezők azt állították, hogy további tényezőként ott a kényszerített beszéd esete valósult meg, és ez érintette a fellebbezők EJEE 10. cikke szerinti jogait. Nem utalt semmi arra, hogy a torta tetején lévő üzenettel egyetértenek, és a tárgyaláson eljáró bíró megállapította, hogy az első fokon pernyertes kívánsága nem kényszerítette őket a meleg házasságának népszerűsítésére vagy támogatására. Az általunk vizsgált kérdéseket illetően ezt a következtetést nem vitatjuk, és álláspontunk szerint ez a megállapítás mindenképpen helytálló. Az a tény, hogy a pék egy adott csapatnak tortát süt, vagy egy halloween-tortán boszorkányokat ábrázol, egyikük támogatását sem jelenti.”⁵⁴

Észak-Írország Fellebbviteli Bírósága ilyen módon került meg azt a problémát, hogy nyilvánvalóan megtagadja a fellebbezők azon jogát, hogy visszautasítsák egy általuk erőteljesen vitatott ügy támogatását. A fenti bekezdésben adott indoklás gyenge, felületes és egyszerűen elfogadhatatlan. Annyit mond, hogy nem vitatták a tárgyaláson eljáró bíró azon következtetését, miszerint az üzenetnek a tortára való felírása nem jelenti annak helyeslését! Ez egyszerűen a fellebbező érvelésének eltorzítása. Észak-Írország Fellebbviteli Bírósága elé egy olyan ügyet vittek, amelyben annak megállapítását kérték, hogy a fellebbezők jogi értelemben hátrányosan megkülönböztették-e az első fokon pernyertest azzal, hogy nem díszítették a tortát az általa kért üzenettel. E kérdés megválaszolására a Fellebbviteli Bíróságnak mérlegelnie kellett, hogy diszkriminációt követtek-e el a fellebbezett felperes által kért üzenet tortán való elhelyezésének megtagadásával. Ehhez a Fellebbviteli Bíróságnak meg kellett vizsgálnia a fellebbezők 10. cikk szerinti jogait. Vajon ezek a jogok mentesítették-e a fellebbezőket egy olyan vélemény kinyilvánítása alól, amellyel nem értettek egyet? A torta „Támogasd a meleg házasságát!” szlogennel való díszítése a meleg házassága támogatásának minősült? Amennyiben igen, ez azt jelentette, hogy ki kell igazítani a Bíróság által a 2006. évi szabályozás alapján a ‘diszkriminációnak’ tulajdonított értelmet azt biztosítandó, hogy a fellebbezőket ne fosszák meg a 10. cikk szerinti jogaikról? E kérdéseknek azzal a nyilvánvalóan sekélyes megjegyzéssel történő elintézésével, hogy a meleg házassága sem kapna több támogatást, mint az a focicsapat, amelyiknek a nevével és színeivel a tortát díszítenék, vagy pedig az okkultizmus, ha egy halloween-boszorkány képét tennék ugyanígy rá, a pervesztes fél irányában mutatott tiszteletlenség.⁵⁵

⁵⁴ Uo., 67. bek.

⁵⁵ Sir Robert Megarry állítólag azt mondta a diákjainak, hogy a bíróságon a legfontosabb személy a pervesztes fél. A bírónak tudomásul kell vennie annak fontosságát, hogy egyértelműen elmagyarázza, miért lett az illető fél pervesztes, továbbá meg kell értenie e döntés érzelmi hatásait is. L. Nicholas MERRIMAN: Obituary of Sir Robert Megarry. *The Independent*, 2006. október 25.

Emlékeztetünk arra, hogy a *Wooley v. Maynard* ügyben Rehnquist bíró kisebbségi véleményét fogalmazott meg amiatt, hogy az állami mottó rendszámablán történő feltüntetése nem jelentette az azzal kapcsolatos helyeslés vagy egyetértés kifejezését.⁵⁶ Ez csak egy annak érdekében teljesítendő feltétel volt, hogy meg lehessen szerezni az autózvezetés jogát New Hampshire-ben. Ha egy polgár használni kívánja az USA érméit vagy bankjegyeit, el kell fogadnia az „In God We Trust” és az „E Pluribus Unum” mottót. A *Glaser v. Germany* ügyben az EJEB hasonlóképpen a közalkalmazotti foglalkoztatás feltételének tartotta azt, hogy következetesen kitarson azon demokratikus értékek támogatása mellett, amelyeket aláírt nyilatkozatában felvállalt. Bármi is adja ebben az összefüggésben az érvelés meggyőző erejét, egy világ választja el egymástól azt, amit a juttatások és egy állás megszerzéséhez valakinek meg kell tennie, és ami nélkül nehezen kerülne abba a pozícióba, attól, amit a vásárlóknak tortát áruló péknek kell tennie.⁵⁷

Az asszociatív véleménynyilvánítás kérdésében három másik amerikai jogeset igazít el. Először, a *Pruneyard Shopping Center v. Robins* ügyben megállapítást nyert,⁵⁸ hogy nem sérültek egy nagy bevásárlóközpont tulajdonosainak az Első Alkotmánykiegészítés szerinti arra vonatkozó jogai,⁵⁹ hogy ne kapcsolják őket össze azon középiskolás csoport nézeteivel, akik egy szombat délután elfoglalták a bevásárlóközpont egyik sarkát, hogy tiltakozzanak az ENSZ cionizmus elleni határozatával kapcsolatban. Megállapították, hogy egy ilyen tényállás alapján senki nem azonosítaná a diákok nézeteit a bevásárlóközpont tulajdonosainak nézeteivel. Másodszor, ott van az Új-Mexikó Legfelső Bírósága által az *Elane Photography LLC v. Willock* ügyben hozott ítélet.⁶⁰ Ebben az ügyben a *Pruneyard*-ügy segítségével jutottak arra a következtetésre, hogy a kis fényképészüzletet, amely a tulajdonosainak keresztény hite miatt megtagadta fényképek készítését két leszbikus hűségfogadalmi ünnepségén, nem védi az Első Alkotmánykiegészítés Új-Mexikó 1978. évi emberi jogi törvénye diszkriminációellenes rendelkezéseinek megsértésével szemben. Senki nem gondolná, hogy az üzlet tulajdonosai népszerűsítik a meleg házasságát, csak azt, hogy betartják a törvényt. Valójában Új-Mexikó Legfelső Bírósága azt tanácsolta, hogy azok a vállalkozástulajdonosok, akik nem szeretnék, hogy a közvélemény azt higgye róluk, hogy egyébként általuk helytelenített ügyeket támogatnak, helyezzenek el a vállalkozásuk honlapján egy nyilatkozatot, hogy az adott ügyeket nem támogatják, csak a törvényt tartják be. Minden tisztelet Új-Mexikó Legfelső Bíróságának, de ez a döntés nem teljesen egyeztethető össze a *Pruneyard*-üggyel. Powell bíró kisebbségi véleménye felhívta a figyelmet a bevásárlóközpont hatalmas méretére azt kihangsúlyozandó, hogy ebben az összefüggésben mások nem látnának összefüggést a tiltakozó diákok és a bevásárlóközpont tulajdonosainak nézetei között.

Harmadszor, ott van Amerika saját ‘meleg torta’ ügye, a *Craig v. Masterpiece Cakeshop* per,⁶¹ amelyben két meleg férfi betért a Colorado államban található Lakewood egyik pékségé-

⁵⁶ L. a 45. lábjegyzetet.

⁵⁷ L. a 40–42. lábjegyzeteket és a kapcsolódó szöveget.

⁵⁸ 447 US 74 (1980).

⁵⁹ A „pláza” több mint 21 hold területet foglal el, ebből öt hold a parkoló, a többen sétányok, üzletközpontok, mellékutak és épületek találhatóak. Több mint 65 szaküzlet, tíz étterem és egy mozi is van a bevásárlóközpontban.

⁶⁰ No. 33687 (2013. augusztus 22).

⁶¹ 370 P.3d 272 (2015).

be, és kérte, hogy tervezzenek és készítsenek nekik tortát saját meleg házasságkötésükre. Az esküvőre Massachusettsben került sor, mivel akkoriban (2012) Colorado nem ismerte el az azonos neműek házasságát, és az Egyesült Államok Legfelső Bírósága még nem hozta meg az *Obergefell v. Hodges* ügyben azt az ítéletet,⁶² hogy ez minden államnak kötelező. A tulajdonos megtagadta a torta elkészítését azon keresztény meggyőződésére hivatkozással, hogy a meleg házassága erkölcsileg helytelen. Colorado Fellebbviteli Bírósága megállapította a jogellenes diszkriminációt, és elutasította a pékség tulajdonosának az Első Alkotmánykiegészítésbe ütköző kényszerű véleménynyilvánításra alapított védekezését. A Fellebbviteli Bíróság kimondta, hogy ez nem a „kifejező magatartás” esete. Az *Elane Photography* üggyhöz hasonlóan senki nem azonosítaná egy meleg pár tortával kiszolgálását a meleg házasságának támogatásával, és a vállalkozás tulajdonosa elhelyezhetett volna weboldalán egy nyilatkozatot arról, hogy a torták tervezése és készítése nem jelenti bizonyos ügyek támogatását. A *Hurley*-üggytől ezt annak alapján különböztették meg,⁶³ hogy egy felvonulás eleve valaminek a kifejezése. Fontos azonban, hogy a Fellebbviteli Bíróság elismerte, hogy nem történt egyeztetés arról, hogy milyen szöveg kerüljön a tortára, ez pedig esetleg felveti az Első Alkotmánykiegészítéssel kapcsolatos kérdést.⁶⁴ Az Egyesült Államok Legfelső Bírósága 2017. június 26-án bekérte az ügy iratait az alsóbb bíróságtól.

Az Új-Mexikó és a Colorado állambeli ügyekben az állami legfelsőbb bíróság figyelemre méltó módon sokkal alaposabban megvizsgálta azt, hogy volt-e kényszerű véleménynyilvánítás, mint Észak-Írország Fellebbviteli Bírósága az *Ashers*-ügyben. Az érvelés kedvéért feltételezve, hogy a bíróságok indoklása meggyőző, több ok miatt is kétségbe vonható, hogy az *Ashers*-ügyben ugyanerre az eredményre lehetett volna jutni. Először is annak kimondása, hogy az amerikai ügyekben sérültek az Első Alkotmánykiegészítés szerinti jogok, sokkal drasztikusabb. Ez az állami jogszabályok alkotmányellenességét jelentené, míg ez a következtetés az *Ashers*-ügyben csak akkor lehetne levonható, ha a 2006. évi szabályozást nem lehetne McArthur család EJEE szerinti jogaival összeegyeztethető módon értelmezni. Másodsor, az amerikai ügyek nem mentek messzebb, mint hogy megtagadták a meleg párok kiszolgálását. Nem kellett a tortára a meleg házasságát vagy az LGBT-jogokat támogató feliratot írni. Harmadszor – és ez a legjelentősebb – az amerikai bíróságok véleményében semmi nem utal a helyi közösségben zajló vitára vagy a közeljövőben sorra kerülő olyan nyilvános eseményre, mint amihez az *Ashers*-torta üzenete készült volna.

Zárjuk ezt a szakaszt azzal, hogy megvizsgáljuk Sir Declan Morgan focicsapatos hasonlatát. Képzeljünk el egy Liverpool-szurkolót, aki egy, „A Liverpool varázslatos” feliratú tortát rendel egy Manchester United-drukker cukrásztól. A cukrász talán megjegyzi, hogy az üzenet, amit a tortára kell írnia, kétségbe vonható. Ezt esetleg némi jóindulatú tréfálgatás követné a vevő és a cukrász között arról, hogy aktuálisan éppen kinek a csapata a jobb, esetleg a korábbi meccsekről, és arról, hogy a következő meccsen melyikük fog nyerni. Ennek ellenére a cukrász elkészítené a tortát úgy, ahogy a vevő kérte, és az átadáskor talán hozzáfűzné, hogy nehezebb lett a dolog. Ez a helyzet egészen más, mint a meleg házasságát elutasító keresztény cukrász

⁶² 135 S.Ct 2584 (2015).

⁶³ L. a 49. lábjegyzetet.

⁶⁴ L. a 62. lábjegyzetet 71. bekezdés.

esete, akit arra kérnek, hogy a tortát a melegek házasságát támogató szöveggel díszítse. Ez utóbbi egy politikai vita erősen megosztó tárgya. A focicsapatokkal való heccelődés színtere a kocsmák, a halloween-boszorkányokkal kapcsolatos pedig a gyerekszúr.

6. Következtetés

Az *Ashers*-ügyben Észak-Írország vezető bírójának remek lehetőségük adódott arra, hogy megcilllogtassák bírói tudásukat. Ezt azonban nyilvánvalóan elszalasztották. Az ítélet jobbra a jogszabályi rendelkezések, más ítéletek és a felek beadványainak magyarázata. Alig szerepel benne jogi értékelés, és magán viseli az eredményorientált döntéshozatal minden jegyét. Először is, átlépett a politikai véleménynyilvánítás miatti diszkrimináció kérdésén, elkerülendő a tisztességes foglalkoztatásról szóló jogszabályok alkalmazási körének olyan kiszélesítését, amely annak még az Észak-Írország felekezeti megosztottsága ellenszereként történő használatán is túlmutatna. Másodsor, a szexuális irányultság miatti diszkriminációt az asszociatív diszkrimináció doktrínájának erősen zavaros alkalmazásával állapította meg. A jogszabálynak az EJEE szerinti garanciákkal összeegyeztethető értelmezésének kötelezettsége annak indoklásával teljesült, hogy nem volt szükség a 2006. évi szabályozás 'megengedő' értelmezésére, egyúttal mellőzve annak értékelését, hogy a kiterjesztő értelmezéssel összefüggésben az emberi jogokról szóló törvény 3. cikke miként érvényesül. Az ügy alapkérdését – azaz hogy a fellebbezőket kényszeríteni lehet-e a melegek házasságának szilárd vallási meggyőződésen alapuló tiltakozásuk ellenére történő támogatására – sommásan elvetette, mintha fel sem merült volna a tényállásban.

A tanulmány bevezetőjében jeleztük, hogy vizsgálni fogjuk azt a kérdést, hogy az EJEE 10. cikke tartalmazza-e azt a jogot, hogy valaki egy bizonyos tárgykörrel ne nyilvánítson véleményt. Erre a kérdésre a válasz az, hogy a 10. cikk tartalmazza a szabad véleménynyilvánítás negatív jogát. Ennek a véleménynyilvánítást elismerő minden alkotmányos szabályban vagy alapjogi chartában benne kell lennie, és benne is van. Ha valakit arra kényszerítenek, hogy meggyőződésébe ütközően nyilatkozzon, akkor annak aligha lehetnek jogai. Más kérdés, hogy ez kényszerű véleménynyilvánításnak minősül-e. De itt azt az álláspontot képviseljük, hogy egy kiskereskedelmi üzlet tulajdonosától azt kérni, hogy süssön egy tortát a tulajdonosok mély vallásos meggyőződésébe ütköző díszítéssel, a közösségben folyó heves politikai viták közepette, az üzlettulajdonos EJEE 10. cikke szerinti jogainak sérelmét valósítja meg. Ezért Észak-Írország Fellebbviteli Bíróságának vizsgálnia kellett volna, hogy ehhez az azonos neműek egyenlőségéről szóló 2006. évi észak-írországi törvényi szabályozást úgy kellett volna-e értelmezni, hogy azt az ítéletet eredményezze, hogy az ügyben jogellenes diszkrimináció nem történt. Ehhez a következtetéshez elengedhetetlen, hogy elvállasszuk a tortára kerülő szöveget magának a tortának az eladásától. Ha az ügyet egyszerűen úgy nézzük, hogy a vásárló kért egy bizonyos szövegű tortát, és a kért szolgáltatást nem kapta meg, ez jogellenes diszkriminációnak tűnik. Ez a megközelítés azonban túlságosan is „zéró összegű játszma” ízü. Amint arra a tanulmány bevezetőjében rámutattunk, az egyik személy joga gyakran ütközik egy másik személy jogával. Ha ez a helyzet, egyensúlyba kell hozni ezeket a jogokat. A válasz nem szükségszerűen az, hogy az egyik félnek teljesen igazat adunk, míg a másikat teljesen elutasítjuk. Az *Ashers*-ügyben az elfogadható összeegyeztetés az lett volna, ha Lee megkapja a tortát, de a feliratot másnak kellett volna rátennie.

Mi lesz az *Ashers*-ügy sorsa? A McArthur család kérelmet nyújtott be az Egyesült Királyság Legfelső Bíróságára a fellebbezés megengedése érdekében. Az Equality Commission és Lee ezt ellenző beadványt nyújtott be. Úgy tűnik, hogy az ügyben az általános közérdekű jogkérdés meglétét különösképpen senki sem vitatja. Az engedély kérdésében a döntő, hogy az újbóli megállapítási eljárás önmagában nem biztosít az Észak-Írország Fellebbviteli Bírósága általi jogorvoslaton túli fellebbezési jogot. Amennyiben a McArthur család az északír járásbíróságokról szóló 1980. évi rendelet 60. cikke szerinti eljárást vette volna igénybe, úgy engedélyezték volna ügyének teljes terjedelemben történő felsőbbírási újratárgyalását. Innen pedig jogkérdésben Észak-Írország Fellebbviteli Bíróságához lehetett volna fellebbezni, majd pedig a Legfelső Bíróságtól lehetett volna kérni a végső fellebbezés engedélyezését közérdekű jogkérdés esetében. Feltehetően azért használták az újbóli megállapítási eljárást, mivel az ügyben felmerülő kérdések inkább jogkérdések voltak, mintsem tényállási kérdések, és el kívánták kerülni azokat a szükségtelen költségeket, amelyek a Fellebbviteli Bíróságra történő második fellebbezéssel merültek volna fel. A Legfelső Bíróság megadta a fellebbezési engedélyt, de egyelőre nem világos, milyen kérdéseket vitatnak majd. Valószínű, hogy a fellebbezési tárgyalásra valamikor 2018-ban kerül majd sor, az ítélet pedig azt követően várható. A Legfelső Bíróság ítélete után az EJEB-hez lehet majd fordulni. Erre ténylegesen akkor is lehetőség lett volna, ha a Legfelső Bíróság a fellebbezési engedélyt megtagadja.⁶⁵ Strasbourgban más lenne a kérdés. Strasbourg azt vizsgálná, hogy Észak-Írország diszkriminációellenes jogszabályai összhangban állnak-e az Egyesült Királyságnak az Egyezmény alapján fennálló kötelezettségeivel, és nem az *Ashers*-ügy végső fellebbviteli fórumaként járna el. Később fog csak kiderülni, hogy az Egyesült Királyság Legfelső Bírósága milyen mértékben vizsgálja a véleménynyilvánítás szabadságának kérdéseit az Észak-Írország Fellebbviteli Bírósága általi felületes értékelésen túlmenően. Remélhetőleg az sokkal inkább ezen a szemüvegen keresztül nézi majd az ügyet. Azzal, hogy a *Craig v. Masterpiece Cakeshop* ügyben bekérték az iratokat alsóbb bíróságoktól, a tengeren túlról néhány nagyon érdekes, hamarosan nekünk is megfontolandó szempont várható a diszkrimináció, a vallás- és a szólás-szabadság egyes vonatkozásait illetően.

FORDÍTOTTA: IPSO JURE FORDÍTÓIRODA

A FORDÍTÁST LEKTORÁLTA: REMÉNYI ÉDUA

⁶⁵ Az Egyesült Királyság Legfelső Bírósága az EJEB által az *Eweida v. the United Kingdom* ügyben (1. a 3. lábjegyzetet) együttesen tárgyalt ügyek egyikében sem adott fellebbezési engedélyt.